

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF BUSINESS ENVIRONMENT DEVELOPMENT: GLOBAL AND REGIONAL ASPECTS

У статті запропоновано методика оцінювання рівня розвитку ділового середовища країн світу в глобальному та регіональному контексті, спираючись на індекси міжнародних аналітичних організацій. Проаналізовано 25 індексів, розглянуто їх складові з метою уникнення дублювання, що призвело б до викривлення результатів дослідження. Відібрано дев'ять індексів, які в комплексі за своїм компонентним складом не дублюють один одного, а доповнюють, таким чином надаючи певну кількісну характеристику кожній з граней ділового середовища. В межах методики розроблено алгоритм оцінювання рівня розвитку ділового середовища країн світу, що має графічну й формульну інтерпретацію.

Проведено оцінювання рівня розвитку ділового середовища 70 країн світу в класифікаційних межах, розроблених автором у попередніх дослідженнях (європейська, північноамериканська, латиноамериканська, африканська, далекосхідна, ісламська, індійська, океанська), з метою подальшої кластеризації та графічної інтерпретації отриманих результатів, що створить умови для проведення регіонального та глобального порівняння, дасть змогу обґрунтувати отримані результати, розробляти та впроваджувати політику як регіонального, так і державного рівня, що відповідає специфічним особливостям кожної країни, території або регіону.

Ключові слова: ділове середовище, методика, рівень розвитку, регіональний погляд, індекс.

Актуальність проблеми. Попри процеси глобалізації економіки, міжнаціональні відносини все ще мають далеко не домінуючий характер. Навіть у найбільш інтегрованій західноєвропейській економіці національні моделі ділового середовища продовжують відігравати визначальну роль. У зв'язку з цим вимагає пояснення питання, яким чином стиль та культура ведення бізнесу впливають на систему, що функціонує на іншому рівні. Розробка методика аналізу національного ділового середовища має не тільки теоретичне, а й суто практичне значення і пов'язана з виділенням особливостей ділового середовища в різних країнах та створенням цілісної картини ділового середовища регіонів світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості та закономірності функціонування ділового середовища в різних країнах світу висвітлено у працях таких зарубіжних учених, як Й. Шумпетер [23], Урсула Отт [25], К. Еклунд [5], В. Ойкен [12]. Інституційні проблеми формування бізнес-середовища вивчали Л. фон Мізес [10], Ф. фон Хайек [18], Е. Платонова [13], А. Чухно [20] та ін. Дослідження організаційно-економічних та інституційно-правових питань формування ділового середовища описані в працях таких учених: Г. Шмоллер [22], Л. Маршалл [8], Л. Хоскінг [19], В. Герасимчук [5], С. Бандур [2], І. Михасюк [11] та ін. Формування ділового середовища в контексті розвитку інформаційного середовища вивчали С. Шкарлет [21], Б. Мільнер [16], Т. Стюарт [14], О. Фінагіна [17]. Ділове середовище розглядали крізь призму культурно-ментальних зрушень Р. Міллер [28]. М. Маклюен [8], Р. Льюїс [26], П. Бабенко [1], М. Мельник [9]. Сучасні автори, такі як І. Мазур [6], В. Бодров [3], І. Ворончак [4] та інші, доповнюють і розкривають окреслену проблематику.

Невирішені проблеми. Зазначимо, що, незважаючи на вагомий обсяг наукових розробок та значні досягнення в сфері вивчення основ функціонування та розвитку ділового середовища і методів його аналізу, ряд моментів теоретичного, методичного і практичного характеру з окреслення методології та практики оцінювання рівня розвитку ділового середовища на регіональному та глобальному рівнях залишаються остаточно не вирішеними, дискусійними, вимагають уточнень та подальшого розвитку, що й обумовлює необхідність проведення наукового дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка методика аналізу рівня розвитку ділового середовища країн світу в глобальному та регіональному контексті та проведення комплексного оцінювання ділового середовища. Результати оцінювання створять умови для проведення регіонального та глобального порівняння, дадуть змогу обґрунтувати отримані результати, розробляти та

впроваджувати політику як регіонального, так і державного рівня, що відповідає специфічним особливостям кожної країни, території або регіону.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день існує близько 80 індексів, які розраховуються міжнародними аналітичними організаціями в розрізі країн світу. Майже половина з них тим чи іншим чином пов'язані з функціонуванням та розвитком ділового середовища цих країн.

Нами було проаналізовано 25 індексів, розглянуто їх складові з метою уникнення дублювання, що призвело б до викривлення результатів дослідження, яке ми поставили за мету провести. Серед цього угруповання було відібрано 9 індексів, які в комплексі за своїм компонентним складом не дублюють один одного, а доповнюють, таким чином надаючи певну кількісну характеристику кожній із граней такого багатоваріантного явища, як ділове середовище:

1. Індекс брендів країн.
2. Індекс демократії.
3. Індекс економічної свободи.
4. Індекс людського розвитку.
5. Індекс свободи преси.
6. Індекс сприйняття корупції.
7. Індекс глобальної конкурентоспроможності.
8. Індекс легкості ведення бізнесу.
9. Індекс уразливих держав.

Дамо коротку характеристику кожному з обраних нами індексів:

1. *Індекс брендів країн* має на меті виміряти «нематеріальні активи» країни, те, як країну сприймають представники міжнародного бізнесу, туристи, експерти в галузі туризму та національного брендингу. По суті, бренд або імідж є віддзеркаленням ділового середовища країни через призму інформаційних інституцій.

Рейтинг національних брендів – глобальне дослідження і рейтинг країн світу за показником вартості національних брендів, що його супроводжує. Надається британською транснаціональною консалтинговою компанією Brand Finance, яка спеціалізується в сфері аудиту та оцінювання вартості брендів.

Автори дослідження вважають, що стан бренду країни безпосередньо впливає як на її репутацію, самоідентифікацію та уявлення про своє сьогодення і майбутнє, так і на добробут держави та її здатність конкурувати і розвиватися в світовій економіці. Рейтинг та методологія глобального дослідження оцінки національних брендів є оригінальними розробками і відрізняються від широко використовуваних підходів до оцінювання комерційних брендів.

При розрахунку рейтингу національних брендів враховують: їх вартість у грошовому вираженні, стійкість і потенціал розвитку бренду, економічні, демографічні та політичні чинники, включаючи інвестиційні показники, туристичну привабливість, динаміку економічного зростання досліджуваних країн, виробництво, споживання і експорт національних товарів і послуг, людський капітал та інші параметри, об'єднані в чотирьох основних сегментах: інвестиції, туризм, продукти, людський капітал [28, с. 74].

2. *Індекс демократії країн світу* – це глобальне дослідження і рейтинг країн світу за показником рівня демократії, що його супроводжує. Розрахований за методикою британського дослідницького центру The Economist Intelligence Unit (аналітичний підрозділ британського журналу Economist), яка ґрунтується на комбінації експертних оцінок і результатів опитувань громадської думки з відповідних країн. Дослідження проводиться з 2006 р. і публікується раз на два роки.

Індекс демократії вимірює рівень демократії всередині держави і базується на методології експертних оцінок і результатах опитувань громадської думки у відповідних країнах, що характеризують стан 60 ключових показників, згрупованих у п'ять основних категорій: виборчий процес і плюралізм, діяльність уряду, участь у політиці, політична культура, громадянські свободи.

У підсумковому рейтингу все держави ранжуються на основі Індексу демократії і класифікуються за типом режиму влади за чотирма категоріями: повна демократія, недостатня демократія, гібридний режим, авторитарний режим [28].

3. *Індекс економічної свободи.* Економічна свобода – це фундаментальне право кожної людини управляти власною працею та майном. В економічно вільних суспільствах особи мають свободу у виборі роботи, виробництві товарів, витратах та інвестиціях будь-яким шляхом. Всі ці свободи під-

тримуються і захищаються державою. В економічно вільних суспільствах уряд також дає можливість праці, капіталу і товарам вільно пересуватися і утримується від примусу і тиску на свободи, втручаючись лише у разі необхідності збереження і функціонування самого себе.

Індекс економічної свободи розраховується The Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal, він оцінює рівень лібералізації взаємодії держави і бізнесу, враховуючи чотири основні складові свободи економічної діяльності. В індексі аналізуються 10 компонентів економічної свободи, згрупованих у чотири категорії: *верховенство права (права власності, свобода від корупції)*; *обмежений уряд (фіскальна свобода, державні витрати)*, *регуляторна ефективність (свобода бізнесу, свобода ринку праці, монетарна свобода)*; *відкритість ринків (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода)* [33].

4. *Індекс людського розвитку (ІЛР)* (до 2013 р. «Індекс розвитку людського потенціалу» (ІРЛП)) – інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів.

При підрахунку ІЛР враховують три види показників: *очікувана тривалість життя – оцінює довголіття; рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання; рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США.*

Розроблено і науково обґрунтовано узагальнену систему показників, які репрезентують кількісні та якісні характеристики соціально-економічної диференціації соціального розвитку, яка включає: коефіцієнт диференціації індексу розвитку людського потенціалу; коефіцієнт диференціації індексу здоров'я (довголіття); коефіцієнт диференціації індексу освіти; коефіцієнт диференціації індексу доходу; коефіцієнт диференціації рівня професійної освіти.

У 2010 р. сімейство індикаторів, які вимірюють ІЛР, було розширено, а сам індекс піддався істотному коригуванню. На додаток до використовуваного ІЛР, який є зведеним показником, що спирається на середні статистичні дані і не враховує внутрішньої нерівності, було введено три нові індикатори: індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), індекс гендерної нерівності (ІГН) та індекс багатовимірної бідності (ІББ).

Залежно від значення ІЛР країни прийнято класифікувати за рівнем розвитку: дуже високий (42 країни), високий (43 країни), середній (42 країни) і низький (42 країни) рівень [28, с. 144–147].

5. *Індекс свободи преси* вимірює порушення свободи преси за 43 критеріями і включає всілякі порушення, що безпосередньо стосуються як журналістів (такі як вбивства, позбавлення волі, фізичні напади і погрози), так і ЗМІ (цензура, конфіскація, розшуки і переслідування). Свобода інформації, в тому числі про бізнес-середовище, є однією з детермінант розвитку ділового середовища.

Індекс свободи преси розподіляє держави за ступенем свободи засобів масової інформації в балах – від нуля (кращий показник – відсутність будь-яких обмежень для роботи ЗМІ) і вище (найгірший показник). Експерти вважають, що їх індекс може досить точно визначити стан свободи слова в кожній конкретній країні. Позиція країни в рейтингу залежить від того, наскільки вільні журналісти і ЗМІ в цілому, і від того, яких заходів вживає влада країни для створення комфортних умов для роботи преси [32].

6. *Індекс сприйняття корупції* є зведеним індикатором, що розраховується на основі статистичних даних та інформації, отриманої з експертних джерел, наданих міжнародними організаціями. Всі джерела вимірюють загальний ступінь поширеності корупції (частотність і/або обсяг хабарів) в державному і економічному секторах і включають оцінювання безлічі країн. Джерела оцінюють рівень сприйняття корупції експертами – як тими, що живуть у конкретній країні, так і зарубіжними – і являють собою набір опитувань підприємців, аналітиків щодо оцінювання комерційних ризиків і фахівців з конкретних країн з різних міжнародних організацій. Корупція є потужним внутрішнім дестабілізатором розвитку ділового середовища як конкретної країни, так і її окремих регіонів. Індекс 2015 р. охоплює 168 країн і ґрунтується на даних з джерел за два останні роки. У 2016 р. дві третини зі 168 держав, охоплених дослідженням, набрали менше 50 балів. Однак, незважаючи на те, що корупція, як і раніше, панує в світі, кількість країн, що поліпшили свої показники в рейтингу, за минулий рік перевищила кількість країн, позиції яких погіршилися [31].

7. *Індекс глобальної конкурентоспроможності міст світу* (The Global City Competitiveness Index) – глобальне дослідження і рейтинг міських агломерацій світового значення за показником кон-

курентоспроможності, що його супроводжує. Розрахований за методикою британського дослідницького центру The Economist Intelligence Unit (аналітичний підрозділ британського журналу Economist), що ґрунтується на комбінації статистичних даних і результатів експертних опитувань з фахівцями в сфері міського управління, мерами і керівниками міжнародних компаній. Всі досліджувані міста вважаються важливими елементами світової економічної системи і роблять значний вплив не тільки на економіку своїх країн, але й на великі регіони планети. Міста оцінюються за 31 економічним, соціальним і політичним критерієм (21 якісний і 10 кількісних показників), які детально характеризують конкурентоспроможність міських агломерацій, що перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Всі показники згруповані у вісім основних категорій: економічний потенціал, фінансова система, інститути, людський капітал, фізичний капітал, глобальна інтеграція, соціально-культурне середовище, довкілля [30].

8. *Індекс легкості ведення бізнесу* має пряме відношення до досліджуваного нами явища – ділового середовища – та найбільший рівень кореляції з ним. Це глобальне дослідження і рейтинг країн світу за показником створення ними сприятливих умов ведення бізнесу, що його супроводжує. Дослідження проводиться за методикою Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації.

Дослідження містить рейтинг країн світу за показником сприятливості ведення бізнесу, який розраховується за середнім арифметичним 10 контрольних індикаторів: реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, реєстрація власності, кредитування, захист інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів, ліквідація підприємств.

Актуальність інформації для підготовки рейтингів фіксується протягом фінансового року і оновлюється щорічно. У підсумковому рейтингу всі країни, охоплені дослідженням, ранжуються з першого до останнього місця, перше місце – найвища позиція. Висока позиція країни означає, що її регуляторний клімат сприяє веденню бізнесу. При розрахунку не враховують такі змінні, як макроекономічна політика, якість інфраструктури, кваліфікація робочої сили, коливання валютних курсів, думки інвесторів, безпека і рівень корупції. Таким чином, умови організації та ведення бізнесу розглядаються без урахування політичних аспектів, винятково на рівні законодавчих положень і нормативів.

Крім того, в рамках проекту пропонуються розгорнуті субнаціональні доповіді, в яких дається вичерпний аналіз регулювання підприємницької діяльності та реформ у різних містах і регіонах конкретної країни. Ці доповіді містять дані про ступінь легкості ведення бізнесу, рейтинг кожного регіону і реформи, які рекомендується провести для підвищення оцінки по кожній із тематичних категорій, до яких відносять складені показники. У дослідженні міста використовують зазначені показники; діючі в них норми регулювання підприємницької діяльності можуть порівнюватися з іншими містами країни або регіону, а також з містами інших країн, які потрапили до рейтингу «Ведення бізнесу» [24, с. 285–307].

9. *Рейтинг уразливих держав* (англ. Fragile States Index); до 2014 р. – Рейтинг недієздатних держав (англ. Failed States Index) – рейтинг, розроблений Фондом миру, який почали формувати періодично з 2005 р. для всіх країн світу. Метою складання рейтингу є аналіз здатності держав контролювати цілісність своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні.

Оцінювання проводиться за такими складниками: демографічний тиск (визначається густотою населення та наявністю протиборчих етнічних груп); рівень еміграції; рівень економічної нерівності; економічне становище; криміналізація держави; роздрібненість у силових структурах й еліті; переміщення біженців усередині країни; зростання реваншистських настроїв; кількість послуг держави; дотримання законів і прав людини; зовнішнє втручання (ризик іноземного втручання в політичні й військові суперечки, а також залежність від зовнішнього фінансування) [29].

Запропонуємо алгоритм оцінювання рівня розвитку ділового середовища країн світу на базі дев'яти відібраних та обґрунтованих нами світових індексів, який графічно відображений на рис. 1.

Наведена методика може бути використана і для проведення оцінювання рівня розвитку ділового середовища в розрізі регіонів. Основною проблемою в цьому випадку може виступити відсутність деяких індексних характеристик у регіональному розрізі саме для України, тому в подальшому дослідженні автором буде запропоновано адаптовану методику оцінювання рівня розвитку ділового середовища регіонів України, виходячи з вітчизняних статистичних даних та експертних оцінок.

Під час аналізу використаємо індексний метод аналізу, метод рейтингування, кластерний та графічний аналіз. Це складний багатоступінний процес, що складається з шести кроків, які ми охарактеризуємо нижче.

1. *Критеріальний відбір індексів*, які в комплексі за своїм компонентним складом не дублюють один одного, а доповнюють, таким чином віддзеркалюючи та надаючи певну кількісну характеристику кожній із граней такого багатоваріантного явища, як ділове середовище.

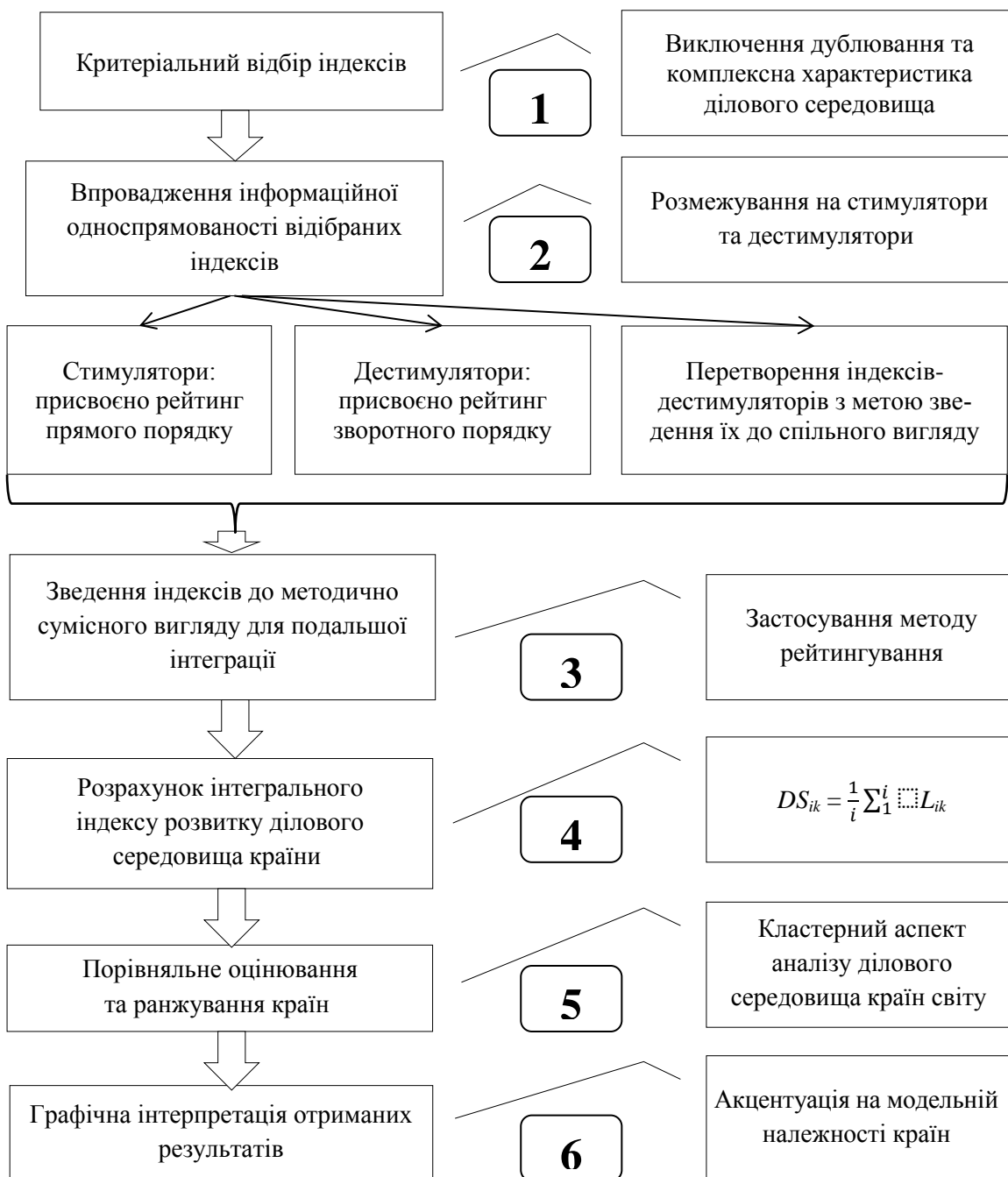

Рис. 1. Алгоритм оцінювання рівня розвитку ділового середовища

2. *Впровадження інформаційної односпрямованості відібраних індексів*. Усі відібрані нами індекси, які відображають різні грані розвитку та функціонування ділового середовища країни, з метою отримання інформаційної односпрямованості необхідно розмежувати на стимулятори та дестимулятори. Таким чином, зв'язок рівня розвитку ділового середовища країни зі стимулятором буде прямим, а з дестимулятором – зворотним. У нашому випадку стимуляторами є індекс брендів країн, індекс демократії, індекс економічної свободи, індекс людського розвитку, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс свободи преси; дестимуляторами, відповідно, – індекс сприйняття корупції та індекс уразливих держав.

Цей алгоритм можна реалізувати, використовуючи індексний метод та метод рейтингування. У випадку з аналізом рівня розвитку ділового середовища країн світу ми зупинимося саме на методі рейтингування. Це обумовлено тим, що індексний метод вимагає наявності у виборці усіх її компонент для подальшого розрахунку її окремого внеску в результуючу ознаку (саме цей метод автор використала як один з етапів під час багатоетапного аналізу ділового середовища регіонів України). А метод рейтингування, хоч і є менш точним, але дає змогу оперувати не виключно всіма даними (у нашому випадку це 183 країни, з яких ми оберемо 70, які є найбільш типовими представниками класифікації національних моделей, запропонованої автором в [15]).

2.1. Стимуляторам присвоюємо рейтинг прямого порядку (від 1 до 70, де 1 – ознака найвищого рівня цього критерію розвитку ділового середовища);

2.2. Дестимуляторам присвоюємо рейтинг оберненого порядку (від 1 до 70, де 1 – ознака найвищого рівня цього критерію розвитку ділового середовища);

2.3. Здійснюємо обернення індексів-дестимуляторів з метою зведення їх до порівнянного вигляду (від 1 до 70, де 70 – ознака найвищого рівня цього критерію розвитку ділового середовища).

3. *Зведення індексів до методично сумісного вигляду для подальшої інтеграції.* Оскільки сукупність індексів, відібраних нами для оцінювання рівня розвитку ділового середовища країни, є досить різномірною, в ній представлені абсолютні та відносні показники, виражені в натуральних та вартісних одиницях, а також у відсотках та одиницях (аналітичні коефіцієнти, питома вага), необхідне їх зведення до методично сумісного вигляду для подальшої інтеграції. З цією метою використовуємо метод рейтингування, вже описаний у попередньому пункті алгоритму.

4. *Розрахунок інтегрального індексу розвитку ділового середовища країни.* Розрахунок інтегрального індексу за кожним з показників-індексів здійсимо за методикою багатовимірної простої середньої:

$$DS_{ik} = \frac{1}{i} \sum_1^i L_{ik}, \quad (1)$$

де DS_{ik} – інтегральний індекс розвитку ділового середовища країни;

i – кількість обраних індексів (у нашому випадку дев'ять);

k – конкретна країна, для якої обраховується індекс (у нашому випадку від 1 до 70);

L_{ik} – індикатор (рейтинг) i -го показника-індексу (в нашому випадку від 1 до 9) для k -ї країни.

Конкретне значення інтегрального індексу не має економічної інтерпретації – важливим є лише місце, яке належить кожному конкретному регіону на єдиній шкалі.

5. *Порівняльне оцінювання та ранжування країн* відповідно до значення інтегрального індексу розвитку ділового середовища (кластерний аспект аналізу ділового середовища країн світу). На цьому етапі вважаємо доцільним використати один із видів кластерного аналізу. З цією метою здійснюється групування на кластери рівня розвитку ділового середовища (ми пропонуємо сім кластерів для країн, які демонструють: найвищий, високий, середній, достатній, низький, найнижчий, початковий рівні розвитку). Причому в межах кластерного аналізу недопустиме просте математичне ділення інтервальних меж інтегрального індексу розвитку ділового середовища країни на однакові ділянки. Для кожного окремого випадку розраховується свій крок та відповідні йому інтервальні ділянки, що значно підвищує якість кластерного аналізу.

6. *Графічна інтерпретація отриманих результатів.* Слід зазначити, що всі етапи запропонованої методики виконуються з акцентуацією не тільки на країни, а ще й на їх модельну належність (європейська, північноамериканська, латиноамериканська, африканська, далекосхідна, ісламська, індійська, океанська).

Перейдемо до другого завдання, поставленого нами, а саме: дотримуючись запропонованої методики, проведемо аналіз рівня розвитку ділового середовища країн світу в класифікаційних межах, внесених автором [15] з метою подальшої кластеризації та графічної інтерпретації отриманих результатів. До розгляду будемо приводити лише підсумкові результативні таблиці, опускаючи значну частину проміжних розрахунків.

Оскільки критеріальний відбір індексів, що передбачається на першому етапі, нами вже обґрунтований, перейдемо до пункту 2 запропонованої методики.

Другий етап передбачає впровадження інформаційної односпрямованості відібраних індексів, що проводиться шляхом диференціації їх впливу на ділове середовище країни – як позитивного (стимулятори) так і негативного (дестимулятори). В нашому випадку стимуляторами є індекс брендів країн, індекс демократії, індекс економічної свободи, індекс людського розвитку, індекс глобальної

конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс свободи преси; дестимуляторами, відповідно, – індекс сприйняття корупції та індекс уразливих держав.

Стимуляторам присвоюємо рейтинг прямого порядку (від 1 до 70, де 1 – ознака найвищого рівня цього критерію розвитку ділового середовища). Дестимуляторам присвоюємо рейтинг оберненого порядку (від 1 до 70, де 1 – ознака найвищого рівня цього критерію розвитку ділового середовища). Здійснюємо обернення індексів-дестимуляторів з метою приведення їх до вигляду (від 1 до 70, де 70 – ознака найвищого рівня цього критерію розвитку ділового середовища). Результати проведення рейтингування відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Рейтинг моделей ділового середовища за індексом розвитку ділового середовища у 2011–2015 рр.

Модель ділового середовища	Рейтинг				
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Європейська модель	2	2	1	2	2
Північноамериканська модель	1	1	2	1	1
Латиноамериканська модель	4	5	5	4	4
Африканська модель	6	4	4	5	5
Далекосхідна модель	3	3	3	3	3
Ісламська модель	5	6	6	6	6
Індійська модель	7	7	7	7	7
Острівна модель (країни Океанії)	8	8	8	8	8

*Складено автором.

Незмінним лідером протягом досліджуваного періоду залишаються країни, які входять до північноамериканської моделі розвитку ділового середовища. Ця модель втратила лідируючу позицію лише один раз, поступившись лідерством європейській моделі, яка стабільно займає друге місце.

Країни індійської та острівної моделей займають незмінно низькі позиції упродовж усього досліджуваного періоду, а саме 7 та 8-е місця відповідно.

На третьому етапі відбувається зведення індексів до методично сумісного вигляду для подальшої інтеграції. З цією метою використаємо метод рейтингування, вже описаний у попередньому пункті алгоритму.

На четвертому етапі проводиться розрахунок інтегрального індексу розвитку ділового середовища країни. Результати розрахунку відображені у табл. 2.

Таблиця 2

Інтегральний індекс розвитку ділового середовища країн світу у 2011–2015 рр.

Модель ділового середовища	Країна	Інтегральний індекс розвитку ділового середовища				
		2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Європейська модель	Німеччина	5,33	5,33	5,33	3,73	4,78
	Велика Британія	6,22	4,89	4,89	5,67	4,89
	Франція	9,00	11,78	11,78	11,33	10,89
	Австрія	7,89	7,89	7,89	8,22	9,00
	Швеція	4,89	12,33	12,33	4,11	4,89
	Нідерланди	5,22	6,00	6,00	5,67	5,67
<i>Середній показник за європейською моделлю</i>		<i>6,43</i>	<i>8,04</i>	<i>8,04</i>	<i>6,45</i>	<i>6,69</i>
Північноамериканська модель	США	5,44	5,89	5,89	6,22	5,33
	Канада	4,56	4,89	4,89	5,11	4,11
<i>Середній показник за північноамериканською моделлю</i>		<i>5,00</i>	<i>5,39</i>	<i>5,39</i>	<i>5,67</i>	<i>4,72</i>

Продовження табл. 1

Латиноамериканська модель	Болівія	28,44	27,11	27,11	28,22	28,78	
	Аргентина	22,22	24,67	24,67	23,00	24,22	
	Чилі	16,67	14,11	14,11	13,67	12,56	
	Бразилія	20,00	20,56	20,56	20,11	21,33	
	Колумбія	20,56	23,11	23,11	21,00	20,56	
	Куба	27,33	27,22	27,22	25,22	25,33	
<i>Середній показник за латиноамериканською моделлю</i>		22,54	22,80	22,80	21,87	22,13	
Африканська модель	Ефіопія	31,11	28,11	28,11	30,11	31,00	
	Ботсвана	22,00	19,78	19,78	16,78	20,89	
	ПАР	19,89	20,33	20,33	19,11	20,78	
<i>Середній показник за африканською моделлю</i>		24,33	22,74	22,74	22,00	24,22	
Далекосхідна модель	Японія	7,33	11,11	11,11	9,67	9,00	
	Китай	22,22	24,67	24,67	20,00	21,33	
	Тайвань	14,22	12,22	12,22	12,33	12,78	
	Республіка Корея	11,33	12,22	12,22	15,67	11,00	
	Сінгапур	9,67	9,56	9,56	9,67	9,56	
<i>Середній показник за далекосхідною моделлю</i>		12,96	13,96	13,96	13,47	12,73	
Ісламська модель	патерна-літська	Катар	17,22	17,67	17,67	18,00	18,67
		ОАЕ	17,56	16,11	16,11	16,56	16,11
		Саудівська Аравія	19,11	23,00	23,00	22,67	21,33
		Оман	21,67	25,22	25,22	23,67	24,44
	автократична	Ємен	31,11	28,44	28,44	32,00	33,44
		Судан	34,11	33,00	33,00	34,33	35,11
		Алжир	27,33	25,11	25,11	27,11	28,78
		Лівія	25,11	27,33	27,33	28,00	31,11
<i>Середній показник за ісламською моделлю</i>		24,15	24,49	24,49	25,29	26,13	
Індійська модель	Індія	24,56	23,44	23,44	22,67	22,22	
	Індонезія	25,22	23,67	23,67	22,89	23,56	
	Шрі-Ланка	25,33	25,89	25,89	25,44	27,22	
	Непал	24,78	28,33	28,33	29,89	30,89	
	Пакистан	29,33	27,89	27,89	30,11	31,33	
<i>Середній показник за індійською моделлю</i>		25,84	25,84	25,84	26,20	27,04	
Острівна модель (країни Океанії)	о. Пасхи	34,56	32,33	32,33	33,11	32,33	
	Полінезійські о-ви	30,22	31,22	31,22	31,89	34,33	
	Гавайські о-ви	28,67	25,33	25,33	31,78	31,11	
	Антильські о-ви	33,44	29,44	29,44	32,11	31,56	
<i>Середній показник за острівною моделлю</i>		31,72	29,58	29,58	32,22	32,33	

*Складено автором.

У рамках п'ятого етапу проводиться порівняльне оцінювання та ранжування країн відповідно до значення інтегрального індексу розвитку ділового середовища. В нашому випадку ми використаємо кластерний аналіз для 2015 р. З цієї метою здійснимо групування на сім зон із кроком 8, що охоплює інтервальні межі інтегрального індексу розвитку ділового середовища країни від 4,33 до 60,44:

зона 1 – до 12,33;

зона 2 – 12,34–20,34;

зона 3 – 20,35–28,35;

зона 4 – 28,36–36,36;

зона 5 – 36,37–44,37
 зона 6 – 44,38–52,38;
 зона 7 – більше 52,39.

Виходячи з вищезазначеного, нами запропоновано сім кластерів для країн, які демонструють: найвищий, високий, середній, достатній, низький, найнижчий, початковий рівні розвитку ділового середовища, що відображено в табл. 3.

Таблиця 3

Групування країн на кластери за рівнем розвитку ділового середовища у 2015 р.

Модель ділового середовища	Країна	Інтегральний індекс 2015 р.	Рейтинг	Рівень розвитку ділового середовища
Північноамериканська модель	Канада	4,33	1	Найвищий
Європейська модель	Німеччина	4,89	2	
Європейська модель	Велика Британія	5,44	3	
Європейська модель	Швеція	5,44	4	
Інші моделі	Австралія	6,00	5	
Північноамериканська модель	США	6,22	6	
Європейська модель	Нідерланди	6,33	7	
Європейська модель	Австрія	10,11	8	
Далекосхідна модель	Японія	10,33	9	
Далекосхідна модель	Республіка Корея	12,56	10	
Європейська модель	Франція	12,67	11	
Далекосхідна модель	Сінгапур	13,67	12	
Латиноамериканська модель	Чилі	14,56	13	
Європейська модель	Італія	15,22	14	
Далекосхідна модель	Тайвань	16,67	15	
Європейська модель	Польща	17,78	16	
Європейська модель	Іспанія	20,22	17	
Латиноамериканська модель	Уругвай	21,56	18	
Ісламська модель	ОАЕ	21,67	19	Середній
Ісламська модель	Катар	24,67	20	
Латиноамериканська модель	Перу	25,56	21	
Північноамериканська модель	Мексика	26,78	22	
Африканська модель	ПАР	27,89	23	
Африканська модель	Ботсвана	28,44	24	
Індійська модель	Тайланд	28,67	25	Достатній
Латиноамериканська модель	Колумбія	29,00	26	
Європейська модель	Туреччина	29,22	27	
Далекосхідна модель	Монголія	30,33	28	
Латиноамериканська модель	Бразилія	30,44	29	
Ісламська модель	Саудівська Аравія	30,44	30	
Далекосхідна модель	Китай	31,22	31	
Латиноамериканська модель	Аргентина	32,78	32	
Індійська модель	Індія	33,56	33	
Індійська модель	Індонезія	34,22	34	
Ісламська модель	Оман	34,89	35	
Індійська модель	Філіппіни	35,11	36	
Інші моделі	Росія	36,22	37	

Продовження табл. 2

Латиноамериканська модель	Парагвай	36,67	38	Низький
Інші моделі	Казахстан	37,11	39	
Європейська модель	Україна	37,33	40	
Латиноамериканська модель	Куба	38,67	41	
Латиноамериканська модель	Еквадор	39,11	42	
Індійська модель	Шрі-Ланка	39,78	43	
Індійська модель	В'єтнам	41,00	44	
Латиноамериканська модель	Болівія	42,22	45	
Ісламська модель	Алжир	42,22	46	
Ісламська модель	Єгипет	43,00	47	
Ісламська модель	Іран	44,56	48	
Ісламська модель	Кенія	44,67	49	
Індійська модель	Непал	46,22	50	
Ісламська модель	Лівія	47,56	51	
Індійська модель	Пакистан	47,67	52	Найнижчий
Африканська модель	Ефіопія	47,78	53	
Острівна модель	Гавайські о-ви	47,89	54	
Індійська модель	М'янма	48,11	55	
Острівна модель	Антильські о-ви	48,44	56	
Африканська модель	Малі	48,56	57	
Латиноамериканська модель	Венесуела	48,67	58	
Острівна модель	о. Пасхи	50,22	59	
Африканська модель	Нігер	50,67	60	
Ісламська модель	Ірак	50,89	61	
Індійська модель	Афганістан	52,00	62	
Ісламська модель	Ємен	52,11	63	
Острівна модель	Полінезійські о-ви	53,00	64	
Ісламська модель	Сирія	54,11	65	
Африканська модель	Ангола	54,44	66	
Ісламська модель	Сомалі	55,00	67	
Ісламська модель	Судан	55,56	68	
Африканська модель	Конго	59,67	69	
Африканська модель	Чад	60,44	70	

*Складено автором.

Логічним завершенням нашого дослідження є графічна інтерпретація отриманих результатів, що й передбачено у шостому етапі алгоритму аналізу рівня розвитку ділового середовища (рис. 2).

Графічний етап виконується також з акцентуацією не тільки на країни (*кольорова градація*), а й на їх модельну належність, що позначено на карті-розподілі *графічною градацією*.

Групу лідерів утворюють країни, які відносяться до різних моделей ділового середовища, а саме: країни європейської моделі – Німеччина, Велика Британія, Швеція, Нідерланди та Австрія; північноамериканська модель – Канада та Сполучені Штати Америки; представник далекосхідної моделі – Японія, а також Австралія, яка відноситься до інших моделей.

До групи аутсайдерів відносяться країни, які мають найгірший інтегральний індекс розвитку ділового середовища, вони є представниками африканської (Ангола, Конго, Чад), ісламської (Сирія, Сомалі, Судан) та острівної (Полінезійські о-ви) моделей.

Таким чином, можна резюмувати, що в наших руках є дієвий інструментарій проведення комплексного оцінювання рівня розвитку ділового середовища як на глобальному, так і на регіональному рівні. В першу чергу, це емпіричні дані – описані нами індекси, що за результатами ретельного відбо-

11. Мизес Л. Всемогущее правительство : тотальное государство и тотальная война / Л. Мизес. – Челябинск : Социум, 2006. – 466 с.
12. Михасюк І. Р. Глобалізація і євро регіоналізація / І. Р. Михасюк ; ЛНУ ім. І. Франка ; Вища школа інформатики і управління в Жешуві. – Львів, 2006. – 196 с.
13. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен. – М. : Прогресс, 1995. – 323 с.
14. Платонова Е. Економічні системи та їх трансформації / Е. Платонова // МЕтаМО. – 2008. – № 2 – С. 37.
15. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций = Intellectual capital: the new wealth of organizations / Томас Стюарт. – М. : Поколение, 2007. – 368 с. – (Управление). – ISBN 978-5-9763-0010-1 (1-85788-183-4).
16. Сурай А. С. Теорія та методологія національної моделі ділового середовища : культурно-ментальні детермінанти / А. С. Сурай // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Вип. 6. – Запоріжжя : ЗДІА, 2016. – С. 59-65. – (Серія «Економічні науки»).
17. Управление знаниями в инновационной экономике : учебник по спец. «Менеджмент организации» / [Мильнер Б. З., Катяло В. С., Орлова Т. М. и др.] ; под ред. Б. З. Мильнера. – М. : Экономика, 2009. – 598 [1] с. – ISBN 978-5-282-02982-6.
18. Фінагіна О. В. Соціальні трансформації та особливості їх інституціоналізації в українському суспільстві / О. В. Фінагіна, В. В. Поддубняк // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2011. – № 4. – С. 142–146.
19. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма / Ф. А. Хайек. – М. : Изд-во «Новости» при участии изд-ва «Catalaxu», 1992. – 304 с.
20. Хоскинг А. Курс предпринимательства : практ. пособие / А. Хоскинг ; пер. с англ. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 352 с.
21. Чухно А. Институціональна архітектура та институціональна динаміка розвитку / А. Чухно // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 137–143.
22. Шкарлет С. М. Інкорпорація домінант інформаційної економіки до механізму забезпечення сталого розвитку держави / С. М. Шкарлет // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – 2014. – Т. 1, № 13 (02). – С. 45–53.
23. Шмоллер. Народное хозяйство, наука о народном хозяйстве и ее методы / Шмоллер. – М. : Солдатенков, 1902. – С. 126–127.
24. Шумпетер Й. А. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер ; пер. с англ. ; предисл. под общ. ред. В. С. Автономова. – М. : Экономика, 1995. – 540 с.
25. Haidar J. I. Impact of business regulatory reforms on economic growth // Journal of the Japanese and International Economies (Elsevier). – 2015. – Vol. 26 (3), September. – P. 285–307.
26. Ott Ursula F. The influence of cultural activity types on buyer-seller negotiations: a game theoretical framework for intercultural negotiations / Ursula F. Ott // International Negotiation. – 2011. – Vol. 16. – P. 427–450.
27. Lewis R. D. When cultures collide : Leading across cultures / R. D. Lewis. – Nicholas Brealey International, 2006. – 593 с.
28. The 2015 human development report «The Rise of the South : human progress in a diverse world». – HDRO (Human development report office). Програма розвитку ООН. – С. 144–147.
29. True Jacqui. Globalisation and identity. Raymond Miller. South Melbourne : Oxford university press, 2015. – P. 74.
30. uk.wikipedia.org/wiki/Fragile_states_index
31. uk.wikipedia.org/wiki/Global_competitiveness_report
32. uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_сприйняття_корупції
33. wordpress.com/com-vs-org/World_Press_Freedom_Index_2015, Reporters without borders, 11 May 2015.
34. www.heritage.org/Index/PDF/Index09_Methodology.pdf Methodology for the 10 economic freedoms.

References

1. Babenko, P. K. (2009), "Economy development at modern stage" ["Rozvytok ekonomiky na suchasnomu etapi"], *Ekonomika Ukrainy*, No. 6, pp. 30–38.
2. Bandur, S. I., Zayacz, T. A., Teron, I. V. (2002), Modern regional socio-economic policy of the state: theory, methodology, practice [Suchasna regionalna soczialno-ekonomichna polityka derzhavy: teoriya, metodologiya, praktyka], RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, TOV "PRYIT EKSPRES", Kyiv, 250 p.
3. Bodrov, V. G. (2002), Transformation of economic systems: concepts, models, regulation and management mechanisms [Transformatsiya ekonomichnyh system: koncepcziyi, modeli, mehanizmy reguluyuvannya ta upravlinnya], Vyd-vo UADU, Kyiv, 104 p.
4. Voronchak, I. O. (2013), "Regional aspects of the development of business social responsibility in Ukraine: methodology and assessment practice" ["Regionalni aspekty rozvytku socialnoyi vidpovidalnosti biznesu v Ukraini: metodologiya ta praktyka ocynuvannya"], *Ekonomika. Upravlinnya. Innovaciyi*, No. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_17
5. Gerasymchuk, V. G. (2004), Enterprise development: diagnostics, strategy, efficiency [Rozvytok pidpryyemstva: diagnostyka, strategiya, efektyvnist], Vyshha shkola, Kyiv, 256 p.

6. Eklund, K. (1991), Effective economy – Swedish model [Efektyvna ekonomika – shveds`ka model], Ekonomika, Moscow, 349 p.
7. Mazur, I. I. (2011), "Shadowing of Ukrainian economy in current conditions" ["Tinizaciya ekonomiky Ukrayiny v suchasnyh umovah"], *Visnyk Donez`kogo nacional`nogo universytetu. Seriya "Ekonomika i pravo"*, Vol. 2, pp. 52–57.
8. Marshall, A. (1984), Principles of political economy [Principy politicheskoy ekonomiyi], Vol. III, Progress, Moscow, 351 p.
9. Marshall Maklyuen (2013), The Gutenberg galaxy: the making of typographic man [Galaktika Gutenberga. Stanovleniye cheloveka pechatayushhego], 2nd ed., Akademicheskij proekt, Gaudeamus, Moscow, 496 p. (Konceptsiyi), ISBN 978-5-98426-125-8, 978-5-8291-1479-4.
10. Mel`nyk, M. I. (2007), "Theoretical and methodological approaches to business environment study" ["Teoretyko-metodologichni pidhody doslidzhennya biznes-seredovyshha"], *Social`no-ekonomichni doslidzhennya v perehidnyj period. Strukturna transformaciya terytorial`nyh suspil`nyh system*, 5 (67), NAN Ukrayiny. In-t regional`nyh doslidzhen`, L`viv, 524 p.
11. Mizes, L. (2006), All-powerful government: total state and total war [Vsemogushhee pravitel`stvo: total`noye gosudarstvo i total`naya vojna], Sotium, Chelyabinsk, 466 p.
12. Myhasyuk, I. R. (2006), Globalization and euroregionalization [Globalizaciya i yevroregionalizaciya], LNU im. I. Franka; Vyshha shkola informatyky i upravlinnya v Zheshuvi, L`viv, 196 p.
13. Ojken, V. (1995), The main principles of economic policy [Osnovnyye principy ekonomicheskoy politiki, Progress, Moscow, 323 p.
14. Platonova, E. (2008), Economic systems and their transformations [Ekonomichni systemy ta yih transformaciyi], *MEtaMO*, No. 2, p. 37.
15. Styuart, Tomas (2007), Intellectual capital. The new wealth of organizations [Intellektual`nyj kapital. Novyj istochnik bogatstva organizacij], Pokoleniye, Moscow, 368 p. (Upravleniye), ISBN 978-5-9763-0010-1 (1-85788-183-4).
16. Suraj, A. S. (2016), "The theory and methodology of national model of business environment: cultural and mental determinants" ["Teoriya ta metodologiya nacional`noyi modeli dilovogo seredovyshha: kul`turno-mental`ni determinanty"], *Ekonomichnyj visnyk Zaporiz`koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi. Seriya «Ekonomichni nauky»*, (6), ZDIA, Zaporizhzhya, pp. 59–65.
17. Mil`ner, B. Z., Kat`kalo, V. S., Orlova, T. M. et al. (2009), Knowledge management in innovation economy [Upravleniye znaniyami v innovacionnoj ekonomike, Ekonomika, Moscow, 598 [1] p., ISBN 978-5-282-02982-6.
18. Finagina, O. V., Poddubnyak, V. V. (2011), "Social transformations and peculiarities of their institutionalization in Ukrainian society" ["Social`ni transformaciyi ta osoblyvosti yih instyucionalizaciyi v ukrayins`komu suspil`stvi"], *Upravlinnya proektamy ta rozvytok vyrobnyctva*, No. 4, pp. 142–146.
19. Hayek, F. A. (1992), Fatal conceit. Errors of socialism [Pagubnaya samonadeyannost`. Oshybki socializma], Izd-vo "Novosti" pri uchastiyi izd-va «Catalaxy», Moscow, 304 p.
20. Hosking, A. (1993), Business course [Kurs predprinimatel`stva] Mezhdunar. otnosheniya, Moscow, 352 p.
21. Chuhno, A. (2008), "Institutional architectonics and institutional dynamics of the development" ["Instyucional`na arhitektonika ta instyucional`na dynamika rozvytku"], *Ekonomika Ukrayiny*, No. 7, pp. 137–143.
22. Shkarlet, S. M. (2014), "Incorporation of information economy dominants to the mechanism of sustainable country development" ["Inkorporaciya dominant informacijnoyi ekonomiky do mehanizmu zabezpechennya stalogo rozvytku derzhavy"], *Social`no-ekonomichnyj rozvytok regioniv v konteksti mizhnarodnoyi integraciyi*, Vol. 1, No. 13 (02), pp. 45–53.
23. Shmoller (1902), The national economy, economy science and its methods [Narodnoye hozyajstvo, nauka o narodnom hozyajstve i yeye metody], Soldatenkov, Moscow, pp. 126–127.
24. Shumpeter, J. A. (1995), Capitalism, socialism and democracy [Kapitalizm, socializm i demokratiya, Ekonomika, Moscow, 540 p.
25. Haidar, J. I. (2015), "Impact of business regulatory reforms on economic growth", *Journal of the Japanese and International Economies*, Elsevier, vol. 26 (3), pp. 285–307, September.
26. Ott, Ursula F. (2011), "The influence of cultural activity types on buyer-seller negotiations: a game theoretical framework for intercultural negotiations", *International Negotiation*, Vol. 16, pp. 427–450.
27. Lewis, R. D. (2006), When cultures collide: leading across cultures, Nicholas Brealey International, 593 p.
28. The 2015 human development report "The Rise of the South: human progress in a diverse world", HDRO (Human development report office), the Program of UNO development, pp. 144–147.
29. True Jacqui (2015), Globalisation and identity. Raymond Miller. Oxford University Press, South Melbourne, p. 74.
30. uk.wikipedia.org/wiki/Fragile_states_index
31. uk.wikipedia.org/wiki/Global_competitiveness_report
32. uk.wikipedia.org/wiki/Indeks_spryjnyattya_korupciyi
33. wordpress.com/com-vs-org/World_Press_Freedom_Index_2015, Reporters without borders, 11 May 2015
34. www.heritage.org/Index/PDF/Index09_Methodology.pdf Methodology for the 10 economic freedoms

A. Surai

**ASSESSMENT OF THE LEVEL OF BUSINESS ENVIRONMENT DEVELOPMENT:
GLOBAL AND REGIONAL ASPECTS**

Despite the processes of economy globalization, international relations are still far from having the dominant character. Even in Western European economy, which is the most integrated one, national models of business environment continue to play a decisive role. In this regard the question of how the style and business culture influence on the system, which operates on a different level, requires an explanation. The development of the method for analyzing national business environment has not only theoretical, but also highly practical significance and is associated with the selection of business environment characteristics in various countries and the creation of complete picture of business environment of the world regions.

The aim of the article is to provide a methodology for analyzing the level of the development of the world business environment in global and regional context and to conduct a comprehensive assessment of business environment. The evaluation results will create the conditions for regional and global comparisons, can substantiate the obtained results, develop and implement the policy of both regional and state level, corresponding to specific characteristics of each country, territory or region.

In the article a methodology for assessment of the level of the development of the world business environment in global and regional context, based on indices, offered by international analytical organizations, is offered. Twenty-five indices are analyzed, their components are considered in order to avoid the duplication of indices components, which would lead to a distortion of the results of the study. Nine indices, which in the complex, according to their component composition, do not duplicate, but supplement each other and thus reflect and provide some quantitative characteristic of each of the facets of such multichoice phenomenon as business environment, are selected. Within the methodology an algorithm for assessing the level of the development of business environment of the world, which has a graphical and formulaic interpretation, is developed.

Following the proposed method, the assessment of the level of business environment development of 70 countries in classification limits introduced by the author in previous studies (European, North American, Latin American, African, Far Eastern, Islamic, Indian, Oceanic) is carried out in order to further cluster and graphically interpret the results, which will create conditions for regional and global comparisons, can substantiate the obtained results, develop and implement the policy of both regional and state levels, corresponding to specific characteristics of each country, territory or region.

Keywords: *business environment, methodology, level of development, regional perspective, index.*